

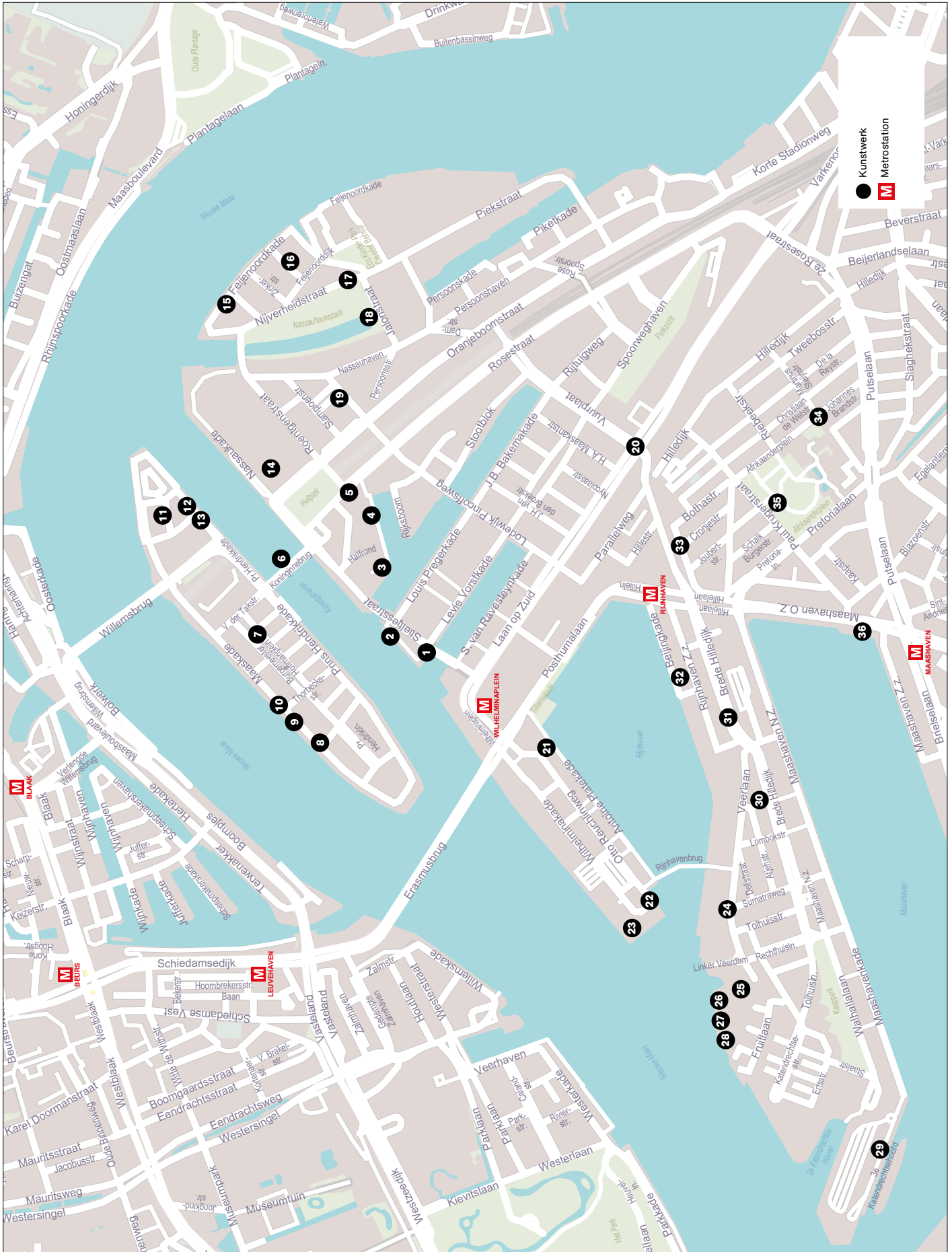
Kunstroute Rotterdam

Feijenoord monumentaal



Kunstroute Rotterdam

Feijenoord monumentaal





1. JOODS KINDERMONUMENT

Een betonnen muurtje, voormalig onderdeel van de muur om het Gemeentelijk Haventerrein, doet dienst als herinneringsplek voor Loods 24. Dit was het houten gebouw op het Gemeentelijk Haventerrein, waar tijdens de Tweede Wereldoorlog de Joden uit Rotterdam en omstreken werden weggevoerd naar Westerbork en vandaar naar de vernietigingskampen in Polen. Op 10 april 2013 is hier het *Joods Kindermonument* onthuld ter herinnering aan de weggevoerde en omgekomen Joodse kinderen uit Rotterdam. Het monument werd ontworpen door Wim Quist (1930).



2. POORTGEBOUW

Het Rijksmonument uit 1879 werd ontworpen door Johan Stephanus Cornelis van der Wall (1844-1924) als kantoor van de Rotterdamse Handelsvereniging (RVH) van Lodewijk Pincoffs (1827-1911), zakenman, reder, bankier, raadslid en lid van de Eerste Kamer. Na het faillissement van de RHV in 1879 vluchtte Pincoffs naar Amerika en liet een miljoenen schuld achter. Daarna trok het Gemeentelijk Havenbedrijf in het Poortgebouw, zo genoemd omdat het als een poort over de weg staat. Sinds 1985 wordt het gebouw verhuurd aan een woongroep.



3. LODEWIJK PINCOFFS

Op de trap voor het Entrepotgebouw staat een bronzen standbeeld van Lodewijk Pincoffs van de hand van Willem Verbon (1921-2003). Het werd in 1998 onthuld door Pincoffs' achterkleinzoon. Het boutique hotel Pincoffs is gevestigd in het nabijgelegen voormalige douanekantoor, een Rijksmonument.



4. DE VIJF WERELDDELEN

Het pakhuis *De Vijf Werelddelen* is een Rijksmonument dat werd ontworpen door Thomas Joannes Stieltjes (1819-1878), Adriaan Walter Mees (1847-1907) en J.S.C. van der Wall. Het pand is 200 meter lang en 37 meter breed en was onderdeel van het Vrij Entrepot, waar goederen belastingvrij werden opgeslagen. Het Entrepotgebouw werd in 1879 in gebruik genomen en in 1997 verbouwd tot woningen en winkels volgens een ontwerp van het Delftse architectenbureau Cepezed.



5. STATION ROSESTRAAT

Het voormalige stationsgebouw van de Rotterdamsche Tramweg Maatschappij (RTM) werd in 1904 gebouwd. Voor het gebouw van de RTM staat nog een deel van de muur, die vroeger om het Gemeentelijk Haventerrein liep.



6. DE HEF

De Willemsspoorttunnel werd in 1993 in gebruik genomen en sindsdien staat de hefbrug in geopende stand over de Koningshaven. De 'Hef' werd ontworpen door Pieter Joosting (1867-1942) en kwam in 1928 in gebruik. De naastgelegen Koninginnebrug, een basculebrug, werd ontworpen door Albert Hendrik van Rood (1885-1947) en werd in 1929 geopend. Beide bruggen zijn een Rijksmonument.



7. STIELTJESMONUMENT

De elf meter hoge Corinthische zuil halverwege het Burgemeester Hoffmanplein werd in 1884 onthuld ter ere van Th.J. Stieltjes. Hij was technisch adviseur van de Rotterdamsche Handelsvereniging en had de leiding bij de aanleg van de havens op Feijenoord. Eugen Gugel (1832-1905) ontwierp de zuil, het reliëf met het profiel van Stieltjes is van de Belgische beeldhouwer Eugène Lacomblé (1828-1905). De zuil is een Rijksmonument.



8. NE GALLERY

Op Maaskade 140b, op de hoek met de Sleephellingstraat, bevinden zich de NE Gallery en het atelier van beeldend kunstenaar Joe Cillen (1945). Hij is de bedenker van het concept Motorschip (MS) Noorder-eiland. 'Stel je voor: het Noorder-eiland is niet zomaar een eiland als woongebied in de Maas, maar een schip, een motorschip dat elk moment de trossen kan losgooien om het ruime sop te kiezen.' Verspreid over het eiland bevinden zich kunstwerken en collectieve projecten, die verwijzen naar dit concept.



9. HULSTKAMPGEBOUW

Op Maaskade 119-121 staat het Hulstkampgebouw. Het Rijksmonument herbergt kantoren en doet dienst als onderkomen voor feesten en partijen. Architect Jacobus Pieter Stok Wzn. (1862-1942) bouwde in 1895 voor de firma Laming & Sons een margarine- en kaasfabriek. In 1919 betrok distilleerderij Hulstkamp & Zoon & Molijn het pand. Ondernemer Tom Westermeijer (1938) redde het verwaarloosde pand in de jaren zeventig van de sloop.



10. MAASKADE 113

Op Maaskade 113 staat het kantoorgebouw van Ooms Makelaars, een Rijksmonument. De architecten Herman de Roos (1875-1941) en Willem Overeijnder (1875-1941) ontwierpen het in 1915 voor W. van Driel's Stoomboot- en Transport-ondernemingen. In 1927 betrok het havenbedrijf van Frans Swarttouw het pand en verliet het in 1977.



11. ENGINEEROM VAN M.S. NOORDEREILAND

De brandgang, de Pharoah Sanders Alley, werd op initiatief van Joe Cillen door negen kunstenaars van het Noorder-eiland omgetoverd in de *Engineerom*, de grootste muurschildering van Rotterdam, met virtuele en historische informatie over het Noorder-eiland. De ontwerpen voor de muurschilderingen zijn geïnspireerd op de muziek van saxofonist Pharoah Sanders.



12. SAMEN UIT, SAMEN THUIS

Binnen een ornamentlijst in de De Ruyterstraat schilderde Ellen Vomberg (1960) *Samen uit, samen thuis*, waarop het SS Rotterdam van de Holland-Amerika Lijn wordt uitgezwaaid.



13. PLAQUETTE KHOTINSKY

Op initiatief van beeldend kunstenaar Harry Sengers (1948) markeert een plaquette uit 2007 de plaats waar in 1884 elektriciteitsmaatschappij van Achilles de Khotinsky (1850-1933) werd gevestigd aan de Prins Hendrikkade. Met opgeladen accu's wilde hij het handelskwartier van de stad verlichten. Hij produceerde de eerste Nederlandse gloeilamp. Bij de productie van elektriciteit werd hij tegengewerkt door het gemeentebestuur, dat zelf op het monopolie aasde, waarna hij naar Duitsland vertrok.



14. UNILEVER

Het gebouw *de Brug* is het hoofdkantoor van Unilever Bestfoods Nederland. Bureau West 8 bedacht het concept van een gebouw op poten boven het 19de-eeuwse kantoorgebouw. JHK Architecten werkten het idee uit. In 1882 stichtte Simon van den Bergh (1819-1907) samen met vier van zijn zeven zoons in Oss een margarinefabriek. In 1891 verhuisde hij de hele fabriek, inclusief 250 man personeel en hun gezinnen, van Oss naar Rotterdam-Zuid.



15. RECLAME HUISMAN

Aan de Feijenoordkade is binnen een ornamentlijst een historische reclame van Huisman uit de Nijverheidstraat 28 opnieuw aangebracht. Het bedrijf was gespecialiseerd in scheepsreparaties, stalen masten, laadbomen en walhijsinstallaties.



16. SIMONSTERREIN

Op het terrein van het voormalige scheepssloperij Simons werd in 1977 een woonwijk gebouwd met sociale huurwoningen voor de bewoners van Feijenoord. Drie straten in de wijk zijn genoemd naar Hendrik Spiekman (1874-1917), Arie Heijkoop (1883-1929) en Johan Brautigam (1878-1962). Alle drie waren gemeenteraadslid voor de SDAP, actief in de vakbeweging, lid van de Tweede Kamer en de laatste twee tevens wethouder in Rotterdam.



17. KANTOORGEBOUW VAN WANING

Het voormalige kantoorgebouw van de Koninklijke Aannemingsmaatschappij Van Waning (bouwjaar 1898) aan de Nijverheidstraat 53 is opgetrokken uit cementbeton. Het pand werd ontworpen door Jacob Isaäk van Waning (1840-1917). Op 31 augustus 1903 verleent koningin Wilhelmina toestemming aan het bedrijf om het predikaat "Koninklijk" voor de naam van het bedrijf te voeren. Het koninklijke wapen prijkt nog steeds op het inmiddels tot monument verklaarde pand.



18. ZWAAR WEER

In en bij de Nassauhaven maakte Nicolas Dings (1953) een driedelig kunstwerk, opgebouwd uit een vuurtoren, een waakhond en een versiering in terrazzo in het plaveisel. De elementen verwijzen naar de haven als knooppunt van grootse avonturen, kleine belevenissen en als panorama van het leven. De figuur op de vuurtoren is getooid met een oliespuit en verwijst naar de arbeiders uit de scheepvaart, de 'oliemannetjes', die hier hun arbeid verrichtten.



19. RUG-AAN-RUGWONINGEN

Het complex rug-aan-rugwoningen in de 1ste en 2de Stampioenwaarsstraat, arbeiderswoningen uit 1895, is in 1992 herbouwd.



20. HANDWISSEL

Bij de poort in het door architectenbureau Mecanoo ontworpen woongebouw is in 2015 een originele handwissel van de voormalige havenspoorlijn geplaatst. Het ontwerp werd gemaakt door beeldend kunstenaar Nico Parlevliet (1948). Hiermee wordt op treffende wijze een ode aan de aanwezigheid van het spoor in de wijk gebracht.



21. DE LASTDRAGER

Op 2 september 1950 onthulde burgemeester P.J. Oud (1886-1968) het beeld *De Lastdrager* van beeldhouwer Han Rehm (1908-1970); een beeld van een bootwerker met een baal 'op z'n bult'. Het was bevestigd aan een hoek van het pakhuis 'De Eersteling' van N.V. Pakhuismees-teren met op de sokkel een kwatrijn van H.G.J. de Monchy, de oudste firmant:

*Wat zinloos werd vernield
Door 't laffe krijgsgeweld,
Is tot deez' laatste steen
Met Gode's hulp hersteld.*

Het origineel staat inmiddels aan het Parmentierplein 1 (niet op deze kaart). Een kopie van dit beeld is in 2014 geplaatst op het Van der Vormplein.



22. HOTEL NEW YORK

Op de kop van de Wilhelminapier ligt het voormalige hoofdkantoor van de Holland-Amerika Lijn (HAL), waar sinds 1993 Hotel New York gevestigd is. Het pand werd in drie fasen opgetrokken: 1901, door Jan Muller (1847-1928) en Constant Mari Droogleeve Fortuijn (1846-1928), 1908 en 1919 door Jan Muller en Christiaan Bonifacius van der Tak II (1862-1943). Op 30 mei 2013 is tegenover het hotel in de kade de *Wilhelminasteen* herplaatst, een project van Arnold Holleman (1964).



23. LOST LUGGAGE DEPOT

Het *Lost Luggage Depot* van de Canadese kunstenaar Jeff Wall (1946) op de kop van de Wilhelminapier werd onthuld in 2001. Vanaf de Wilhelminakade vertrokken de passagiersschepen van de Holland-Amerika Lijn. Het monument verwijst naar emigratie en het verlangen naar een nieuwe toekomst. Dat daarbij dingen achterblijven en verloren gaan, is onvermijdelijk en van alle tijden. Alle onderdelen van het depot zijn van echte objecten en uit verschillende perioden afgegoten.



24. BAMBOE EN ROTS

De ornamentlijst aan de Veerlaan bevatte de schildering *Bamboe en rots* van de beeldend kunstenaar Li de Cai, die in 1993 werd onthuld. Katendrecht telt sinds de jaren twintig van de 20ste eeuw een grote Chinese gemeenschap. Bij de schildering staat een gedicht, dat in vertaling luidt:

Tussen de rotsen vallen de wortels en ontspruiten als kiemen. De holle knopige gelede tekenen



27. KETELBINKIE

Het beeld *Ketelbinkie* van Huib Noorlander (1928-2004) werd in 1973 bij het 100-jarig bestaan van de Holland-Amerika Lijn (HAL) geplaatst op het Koninginnenhoofd bij het hoofdkantoor. Na het vertrek van de HAL uit Rotterdam verhuisde het beeldje naar het Willemsplein aan de andere zijde van de Nieuwe Maas. Boze Katendrechtse kaapten het beeld en brachten het naar Katendrecht, waar het volgens hen thuishoorde. *Ketelbinkie* is een figuur uit een lied van vier coupletten uit 1940 van tekstdichter Anton Beuving (1902-1977) en componist



30. OVERSLAG IN HAVEN

In de Timorstraat omvatten twee ornamentlijsten schilderijen van Rotterdamse kunstenaars. Dolf Henkes (1903-1989) en Daan van Golden (1936), werden geboren op de Kaap, de bijnaam van Katendrecht. De schildering van Van Golden is een fragment van een van zijn doeken. Op de hoek met de Atjehstraat zien we *Overslag in Haven* van Henkes uit 1990.

zijn onbedorven doch sterke karakters. Na een nachtelijke lenteregen groeien de stengels, ontgaan van hun omhulsel, door de wolken richting hemel.

Omdat *Bamboe en rots* niet geres taureerd kon worden is in 2020 de schildering *Tulip of Harmony Honey* van Evelyn Taocheng Wang aangebracht.

Jan de Vogel (1902-1983). Het eerste couplet luidt:

Toen wij uit Rotterdam vertrokken op de Edam een ouwe schuit, met kakkerlakken in de midscheeps en rattennesten in het vooruit, toen hadden wij een kleine jongen als ketelbink bij ons aan boord, die voor de eerste keer naar zee ging en nog nooit van haaien had gehoord. Die van zijn moeder aan de kade wat schuchter lachend afscheid nam, omdat hij haar niet durfde zoenen, die straatjongen uit Rotterdam.



31. DE RODE LOPER

De rails van het havenspoor werden in 2008 uit de Brede Hilledijk verwijderd. In plaats daarvan is het wandelpad *De Rode Loper* aangelegd, waarbij de bestrating het voormalige havenspoor accentueert. Bij een dwarsverbinding zijn, als relikwie uit het verleden, de rails in de bestrating blijven liggen.



25. VAART VRIJ

In het Buizenpark staat *Vaart Vrij*, een monument voor vakbondsmen Edo Fimmen (1881-1941) van Ben Zegers (1962). Fimmen was tussen de twee wereldoorlogen voorzitter van de Internationale Transportarbeiders Federatie, opgericht na de bootwerkerstaking in Rotterdam in 1896. Fimmen verwierf grote faam als strijder tegen racisme, fascisme en koloniale onderdrukking. De bokshandschoenen zijn metaforen voor standvastigheid en dadendrang. Het monument werd onthuld in het Europese jaar tegen racisme (1998).



28. STOOTBLOK

Vlakbij *Ketelbinkie* staat een oud stootblok als overblijfsel van en herinnering aan de havenspoorlijn.



26. DE ROEIERS

Het beeld *De Roeiers* van Yair Aschkanasy (1963) uit 2000 staat op het 1ste Katendrechtse Hoofd. Roeiers leggen in de Rotterdamse haven binnenkomende schepen vast. Tot de jaren vijftig werd met roeiboten gewerkt, later werden deze geleidelijk vervangen door motorboten. Het vak van roeier ontstond in 1874, toen de gemeente boeien in de Nieuwe Maas legde voor schepen die door het grote gebrek aan ligplaatsen geen plaats aan de kade vonden. De *Roeiers Vereeniging Eendragt*, werd opgericht in 1895 met als doel de positie van de roeiers te verbeteren.



29. SS ROTTERDAM

Op 5 augustus 2008 keerde het *SS Rotterdam*, het voormalige vlaggenschip van de HAL, terug in de thuishaven. Het passagiersschip werd gebouwd op de werf van de Rotterdamsche Droogdok Maatschappij op Heijplaat en op 13 september 1958 gedoopt door koningin Juliana (1909-2004). Op 15 februari 2010 opende de *SS Rotterdam* als toeristische attractie.



32. SANTOS

Het pakhuis Santos, een Rijksmonument uit 1903 op de Brede Hilledijk 95, werd ontworpen door de architecten J.P. Stok Wzn. en Jan Jeronimus Kanters (1869-1920). Het pand was lange tijd het grootste en modernste pakhuis van Rotterdam en bestemd voor de opslag van Braziliaanse Santos-koffie.



33. KASTEEL

Het voormalige kantoor- en bedrijfspand van Thomsen's Havenbedrijf op de hoek Brede Hilledijk/Joubertstraat, een wit gebouw met een hoektorentje, draagt in de volksmond de bijnaam *Het Kasteel*. Het werd gebouwd in 1903 en ontworpen door de Rotterdamse architect J.P. Stok Wzn.



34. DE REIS

Vogelklas Karel Schot is gevestigd in de voormalige botanische tuin van de Van Oldenbarnevelt HBS. Het vogelasiel is vernoemd naar de onderwijzer Karel Schot (1927-1980), die omstreeks 1950 in zijn klas zieke en gewonde vogels opnam en verzorgde. Op de buitenmuur is een schildering aangebracht van de Chileense kunstenaar Jorge Kata Núñez (1953), die in 1977 als vluchteling naar Nederland kwam. De schildering bestaat uit vijf delen: *De Vogelklas*, *Het Vertrek*, *De Reis*, *Mens & Natuur* en *De Bestemming*. Zangeres Joke Bruijs (1952) onthulde het kunstwerk op 23 oktober 2003. Núñez keerde in 2012 terug naar Chili.



35. MONUMENT VOOR DE GASTARBEIDER

Op het Afrikaanderplein staat sinds het najaar 2013 het *Monument voor de Gastarbeider*, een ontwerp van Hans van Bentem (1965). Sinds 1945 trokken Italianen, Grieken, Spanjaarden, Portugezen, Joegoslaven, Turken en Marokkanen naar Rotterdam, waar ze een bijdrage leverden aan de wederopbouw van de stad. Net als Brabanders en Zeeuwen vóór hen werden ze aanvankelijk als 'gasten' beschouwd, maar geleidelijk werden ook zij Rotterdamers.



36. DIJKWERKERS

Het beeldhouwwerk *Dijkwerkers* van Ek van Zanten (1933) werd op 11 december 1970 onthuld. In 1968 heette het beeld nog *Balspelende figuren*. Door de bal te vervangen door een basaltblok kreeg het zijn huidige, toepasselijke titel. Het beeld staat op de Deltadijk, die omstreeks 1960 werd aangelegd naar aanleiding van de Watersnoodramp van 1953.

FEIJENOORD MONUMENTAAL

Na 'de sprong over de rivier' aan het einde van de 19de eeuw onder aanvoering van ondernemer Lodewijk Pincoffs (zie nr. 3) ontstonden op Rotterdam-Zuid achtereenvolgens de wijken Noordereiland, Feijenoord, Katendrecht en Afrikaanderwijk. Zij boden onderdak aan de velen die van veraf en dichtbij naar Rotterdam kwamen om voor zichzelf een bestaan op te bouwen en bij te dragen aan 'de groei van de grote werkstad' Rotterdam. De wijken hebben een heel verschillend karakter. Het Noordereiland ontstond door het graven van de Koningshaven in 1871 en is sinds 2005 beschermd stadsgezicht. Aan het einde van de 19de eeuw werden tegenover het stadscentrum smalle havens gegraven, waar de goederen werden overgeslagen op de spoorverbinding naar het zuiden.

De wijk Feijenoord ontstond rond deze nieuwe havens. Het oude dorp Katendrecht verdween grotendeels voor de aanleg van de Rijn- en de Maashaven, op het ontstane schiereiland ontstond een wijk voor havenarbeiders en zeelui (zie nr. 26, 27 & 36). Ten zuiden hiervan werd in het begin van de 20ste eeuw de eerste op de tekentafel ontworpen wijk gebouwd: de Afrikaanderwijk. Veel havenactiviteiten verplaatsten zich naar het westen, waardoor havengebieden vrijkwamen voor een nieuwe (woon)functie.

Vanaf de jaren zestig van de vorige eeuw trok de Afrikaanderwijk nog steeds immigranten, nu van mensen die hun roots niet in Nederland hadden (zie nr. 35). Ook de andere wijken ondergingen een aanmerkelijke metamorfose zonder hun karakter

geheel te verliezen. De Wilhelminapier was ooit het domein van de Holland-Amerika Lijn (zie nr. 22 & 23) en wordt nu gedomineerd door woontorens, culturele voorzieningen en horeca-activiteiten. Tussen de vele nieuwbouw is het verleden nog ruimschoots aanwezig.

Deze wandeling concentreert zich op de thema's arbeid, haven en migratie. Feijenoord telt meer monumenten en sculpturen, maar deze zijn niet in de stadswandeling opgenomen.

COLOFON

BKOR en SIR zijn programma's van CBK Rotterdam. BKOR en SIR plaatsen en beheren kunstwerken in de openbare ruimte en bevorderen de kennismaking met het openbaar kunstbezit in de stad.

Ontwerp: 75B
Tekst: Jan Oudenaarden
Redactie: Nienke Post,
Marjolijn van der Meijden
Fotografie: CBK Rotterdam,
Max Dereta, Salih Kilic,
Jannes Linders

© 2013 CBK R'DAM

CBK R'DAM SCULPTURE INTERNATIONAL ROTTERDAM **BKOR**

Bekijk de websites en ontdek een bron aan informatie

www.bkor.nl

www.sculptureinternationalrotterdam.nl